

Indledning

Af Herdis Toft og Karin Esmann Knudsen

»Det afgørende spørgsmål er om man får etableret en begrebsdannelse der gør, at man slår sig når man støder mod sin forforståelse«.¹

Med ovenstående udsagn fra børnekulturforskeren Flemming Mouritsen (1942-2015) indleder vi dette tobindsværk, der omfatter hans samlede produktion på dansk eller andre nordiske sprog. Fravalgt er tekster, han har fået udgivet på andre sprog, fx engelsk og italiensk, idet der i langt overvejende grad² er tale om oversættelser af danske tekster. Vi har til gengæld indbefattet de oprindelige tekster, som han senere bearbejder og samler i hovedværket, *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling* (1996), der i dag fremstår som en uomgængelig klassiker for nordiske børnekulturforskere.

Vi har afgrænset hans produktion til årene 1972-2012, hvor han virker som selvstændig skribent. Allerede i 1971 debuterer han dog som del af et større kollektiv af universitetsstuderende og deres mentor, professor Johan Fjord Jensen i *Søndags-B.T.: Rapport om en succes*.³ Det er i 2012 han giver sit sidste interview, og det er også det år, hvor vi som (kom-mende) redaktører af Mouritsens Metode afslutter den række samtaler med ham, vi har gengivet i uddrag rundt omkring i 2-bindsværket.

Mouritsens Metode

Det indledende citat stammer fra en karakteristisk forelæsning, som han gav på MBU, forkortelsen for den Masteruddannelse i Børne- og Ungdomskultur – medier og æstetiske læreprocesser, som han selv var initiativtager til og drivende kraft bag. Undervejs i sin forelæsning opridses han, hvordan en grundlagsforståelse af børnekultur må have fokus på barnet og på spørgsmålet om, hvordan vores forestillinger om dette barn kan etableres, så vi undgår, at vores forforståelse spærrer vejen for valid indsigt og viden. Den vej, der må betrædes, er vejen fra fænomen til forståelse. Humanistisk videnskab, især inden for de æstetiske fag, er en aldrig afsluttet opdagelsesrejse i fænomenernes verden, som kan føre os bag de fastlåste forestillinger om og begrebsdannelser for, hvad et barn er; hvad kultur, æstetik, litteratur, leg, pædagogik og læring er. Eller som han formulerer det: *»Man har ikke forstået det bare fordi man har fået sat det på begreb«*.⁴

Mouritsens Metode er titlen på et samleværk, der giver et kronologisk arrangeret overblik over Flemming Mouritsens fyrreårige virke som forsker, fortæller og formidler inden for det børnekulturelle felt – med vægten lagt på især børnelitteratur og legekultur. Han var en markant figur i feltet i de vigtige år, hvor det blev etableret på dansk og nordisk grund, og han prægede udviklingen af det gen-

nem alle årene med sin både skriftlige og mundtlige produktion. Hans forfatterskab kan derfor også læses som et kulturhistorisk dokument, der illustrerer, hvordan fænomenet børnekultur efterhånden bliver anerkendt som selvstændigt forskningsområde.

Titlen *Mouritsens Metode* er hentet i en universitetsopgave, skrevet af Kim Jerg⁵, og dækker over Flemming Mouritsens særegne strategi for, hvordan man inden for studiet af børnekultur udvikler en begrebsdannelse, der er funderet i praksis. Studiet af børn og barndom har op gennem kulturhistorien været præget af stærkt værdiladede begrebsdannelser, ja faktisk har det været en ideologisk slagmark for især pædagogiske og psykologiske positioneringer. Hans metode, Mouritsens Metode, er en bestræbelse på at forstå fænomener som børns leg og børnelitteratur i deres egen ret og især i deres kulturelle kontekst frem for at se dem som udtryk for bestemte teoridannelser, der skal fremme aktuelle statslige, samfundsmæssige og (ud)dannelsespolitiske interesser. Det var og er denne kritiske, kompromisløse og vedholdende bestræbelse, som har gjort ham til en stor inspirator for flere generationer af forskere, undervisere og praktikere i feltet.

Flemming Mouritsen fremhævede under vores samtaler, hvordan han i sin studietid blev skolet i perspektivisme af litteraturvidenskabsmanden og kulturforskeren Johan Fjord Jensen. Han var derfor tidligt i sin forskning af den opfattelse, at vi mennesker med nødvendighed anlægger et subjektivt perspektiv på virkeligheden, hvorfor vores erkendelse af og værditilskrivning til fænomenerne ikke kan være objektiv og løsrevet fra vores omgang med fænomenerne. Skønt per-

spektivismen, som vi påpeger nedenfor, var udformet som et opgør med en naturvidenskabelig forståelsesramme for humanistiske videnskaber, så nærede Flemming Mouritsen hele livet også en dyb interesse for netop naturvidenskabelige problemstillinger. Han forenede sin humanistiske tilgang med fysikeren Niels Bohrs synspunkt, at verden er det, vi ser, og det vi kan formulere. Som han selv udtrykte det i samme forelæsning for masterstuderende i Børne- og Ungdomskultur: »Vi er ikke uden for tingene – pointen i kvantemekanikken er at forsøgsopstillingen virker ind på fænomenet«.

For alvor at se og sanse, for alvor at formulere og fortælle, hvad man har kunnet se og sanse, dét er drivkraften i hans arbejde. Det handler ikke om at komme bag om fremtrædelsesformerne. Den bagvedliggende sandhed kan vi ikke udfinde, for den er der ikke. Det humanistiske og naturvidenskabelige dobbeltperspektiv mærkes klarest, når han sammenstiller *fortælling* og *tælling* – som to komplementære strategier for tilvejebringelse af indsigt.⁶

Flemming Mouritsens forskning bygger på et moderne syn på børn og på børnekultur. Det er materialiteten, de faktiske fænomener, han interesserer sig for, hvad enten det drejer sig om børns kulturelle udfoldelser – deres legekultur – eller om børnelitteraturens æstetiske frembringelser. Hans særlige fortjeneste ligger i den måde, hvorpå han formår at forene mange og forskelligartede tekster og kontekster. Han ser børnelitteratur, -teater, – film, -musik, -TV, -tegneserier, -computerspil og børns legekultur i og uden for institutionerne som dybt integreret i hinanden. Hans syn på børnelitteraturen og på børns mediebrug er i kraft af det etablerede børneperspektiv kulturelt funderet,

og hans syn på legekulturen er i kraft af hans æstetiske og narratologiske tilgang knyttet sammen med fortællingen. Begge er grundlæggende kontekstbundne og kulturhistorisk bestemte, idet det er fænomenernes kulturelle fremtræden, der er genstand for hans sensitive næranalyser.

Sproglig *know-how* og *craft* – stilistik, essayistik, anekdotiske fortællinger

Mouritsens Metode er et udtryk, Flemming Mouritsen selv kunne have brugt, idet hans metode sprogligt set fokuserer på, hvordan børnekulturelle æstetiske udtryk er fænomener af vellyd, fx i form af den allitteration, der karakteriserer titlen Mouritsens Metode stilmæssigt. »Jeg kunne godt tænke mig at prøve at få jer til at sige det her ord (...), så I kunne mærke, hvordan det ligger i munden«, siger han fx på Værkstedskirkens seminar for kirkelige medarbejdere i 1984.⁷ Overalt i indholdsfortegnelsen til de to bind vil man kunne finde tilsvarende eksempler på, at »*Tingene er ikke bare sagt – de er altid sagt på en måde*«. ⁸

Dette standpunkt fremførte han jævnligt i sin pointering af det æstetiskes betydning for det børnekulturelle felt som sådant. Hans ytringer er improvisatorisk tilrettelagt med henblik på at pointere, at indhold altid er æstetisk formet, og at æstetisk form altid udpeger sit indhold. Hans vellystige ytringer falder som regndråber rundt omkring i Mouritsens Metode, hvilket et kort blik ned over indholdsfortegnelsen kan bevidne:

*Virkeligheden er det, som bevirkes
Du øver dig, mens du gør
Modstand er mulig
Biler, børnelokkere, vandhuller, whatever*

*Skrøner i skrift og kæft
Gode gags af den venlige slags
Købmand i kvindehænder
Bare barnepjat
Greimas er en grimasse
Logikken der løb af med løsningen
Grædefred
Fadervor du som bor i Klampenborg
Bogførte børneremser
Det er træls at skære hakkelse men hårdere
at lave LEGOatur*

Mouritsens Metode er en metode, der gennem lydhør mundtlighed og slagfærdig skabelse af en tekstens tone kan anskueliggøre selv vanskelige teoretiske, begrebslige, analytiske og stoflige problemstillinger. Han anser derfor også håndværksmæssig øvelse i *know-how* og *craft* som essentielle kvaliteter i udøvelsen af børnekultur, hvad enten det drejer sig om kultur for, med eller af børn – eller hans egne fortællinger om børn.

Man må vide indefra, hvad man taler om, man må selv gøre sig erfaringer med de udtryksformer, man taler om – dette kendetegner hans mangeårige æstetiske praksis som forsker, underviser, skribent og samtalepartner. Sin egen *know-how*, *craft* og håndværksmæssige kunnen i det sproglige felt, opøvede han gennem alle årene, og han markerede sig som fortæller af de eksemplariske anekdoter, hvormed han kunne sætte tingene på spidsen og præcisere sine indsigter.

På én gang at være helt inde i, tæt på fænomenerne, og samtidig uden for, på distance af dem, er centralt for Mouritsens metode. I sit arbejde integrerer han det tektnære og det konkret sensitive over for, hvad der er på færde i situationen, med overblik og udsyn, historisk, kulturelt og æstetisk. Ofte indleder og

afslutter han sine mundtlige og skriftlige fremstillinger af det børnekulturelle felt med en anekdote eller »fortælling fra det virkelige liv«.

Hans skriftlige tekster har i mange tilfælde karakter af essays, jvf. undertitlen på *Legekultur*, idet denne genre tillader ham at give videnskabelige undersøgelser et både personligt og æstetisk præg. Han følte sig åndsbeslægtet med essayister som forfatteren og kritikeren Hans Magnus Enzensberger,⁹ for hvem det færdige essay ikke er resultat af en på forhånd given hypotese, men skyldes en nysgerrig skriveprocess, der forfølger sin egen røde tråd. Den processuelle og undersøgende brug af skriftsproget som tankeredskab, der kendetegner essaygenren, matcher Flemming Mouritsens bestandige kamp for at få skriftsproget vredet fri af akademisk kancellistil, få det til 'at makke ret', til at udsige, hvad det siger, så formidlingssproget bliver en del af betydningen på samme måde som i den børnelitteratur og den legekultur, han skrev om.

Hans brug af essayet som erkendelsesredskab begynder retorisk set i den mundtlige fremstilling. I de intense samtaler, vi har lydoptaget og gengivet uddrag af overalt i de to bind, genfinder man hans på én gang mundtlige og skriftlige tone. Han spurgte ofte, efter at han havde talt og fortalt, fx for en interviewer, for konference-deltagere eller et hold af studerende, hvad det egentlig var, han havde sagt – om vi havde skrevet det ned, så han kunne læse det hele? Han skrev også selv sine egne og andres ord ned, han genskrev og viderekrev på sine notater på en måde, så udenforstående havde svært ved at følge med. At træde ind i et lokale, hvor han havde forladt tavlen, sådan som han efterhånden havde kridtet både den og sig selv til, gav ingen mening. Meningen blev til for hans

tilhørere undervejs i processen ved hjælp af kridt, pilestreger, bobler, kropslige udpegninger osv. Han blev aldrig en aktiv bruger af hverken PowerPoint, Prezi eller YouTube, knap nok af overhead-transparanter. Sådanne formidlingsredskaber var nok 'smarte', men krævede en forhåndsplanlægning og strukturering, der i hans optik modvirker improvisationer, impulsive associationer, anekdotiske analogier og processuelle dialoger med det publikum, han som fortæller altid ville have øjenkontakt med. Ideer og nye indsigter blev til, mens han talte.

Vi ser mange lighedstræk mellem hans syn på fortællingens funktion i legen og den brug, han gør af fortælling i sin formidling. Videnskab, kunst og leg er beslægtede hos ham. Karakteristisk for hans retoriske stil er, at han gennem årene hyppigt genbrugte de samme to OH-transparanter, nemlig ét med Asger Jorns maleri *Den foruroligende ælling* og ét med foto af »Det aarhusianske suttetræ«.¹⁰ Selv om billederne lyste op på det hvide lærred bag ham og vakte tilhørernes nysgerrighed, 'glemte' han at fortolke og forklare, hvorfor de nu lå der. På samme vis kunne han i det 21. århundrede medbringe kasser med lysbilleder (uden at have adgang til en lysbilledfremviser) og kasettebånd med lydoptagelser af børn i skolegårde og på legepladser (uden nødvendigvis at have en kasettebåndoptager med). Når han lagde hånden på slidte gamle bøger, dias og kassetter og fortalte om, hvad de indeholdt, vakte han tilhørernes forestillingsevne og forberedte dem mentalt på de streger af kridt, hvormed han dernæst forbandt den sorte tavles forskelligartede begrebsbobler. For ham var den 'sorte' tavle meget bedre end den 'hvide' som redskab til at synliggøre processer.

Hovedværket *Legekultur* fra 1996, der bærer undertitlen *Essays om børnekultur, leg og fortælling*, samler op på tidligere skrevne artikler, nemlig dem, vi her i *Mouritsens Metode* har gengivet i deres oprindelige form og kronologisk ordnede rækkefølge. Han redigerede til stadighed løs på sproget i sådanne tekster, var aldrig helt færdig med tilretningen. Essayet som genre gav ham mulighed for at gøre forsøg, levere et foreløbigt udtryk, som kunne varieres og genbruges i andre kontekster, netop fordi essayet på én gang er et lukket, afsluttet værk og en åben bearbejdning af det set og erfarede. Gennem sin brug af essay og anekdote lykkedes det ham at støde imod sin egen og andres forforståelse af korrekt akademisk skrivning på en sådan måde, at ny erkendelse kunne trænge sig på.

Filosoffen Theodor W. Adorno karakteriserer essayets inderste formprincip som kætteri.¹¹ Essayet er et opgør med stivnede principper for en dualistisk modstilling mellem digtning og videnskab. Flemming Mouritsens kritiske tænkning var intentionelt kættersk, og blev gerne

fremført på kættersk vis. Med jævne mellemrum følte han sig også som en kætter, der blev både ristet og brændt af universitære autoriteter.

Hvad stilens gennemarbejdede personlighed angår, så er der et nært slægtskab mellem essaygenren og den lyriske genre.¹² Flemming Mouritsen brugte både i essays og mere 'regelrette' artikler sådanne lyriske virkemidler som allitteration og metaforer, samt ikke mindst rim og rytme. Han brugte selv de æstetiske virkemidler, han fandt hos både en dansk modernistisk lyriker som J.P. Jacobsen og i fx børnefolklørens remser.

Når man trænger bag om et ords leksikalsk fastsatte betydning og fastsatte forforståelse, så kan man gennem etymologien nærme sig det fænomen, ordet betegner, og den kontekst, der har præget det. I sin undervisning gav Flemming Mouritsen hyppigt henvisninger til fx *Ordbog over det danske Sprog* og *Den Store Danske Encyklopædi*. Benytter vi den samme strategi som ham og finder opslagsordet »anekdote«, ja så viser det

sig, at dette ord oprindeligt stammer fra en antik græsk historieskriver, der skrev skandalehistorier fra det byzantinske hof under betegnelsen »anekdota«, dvs. undtagelsesvis røbet i skriftlig form.¹³

Anekdoter prætenderer ikke at være videnskabelige tekster. De er mundtlige, evt. overleverede fortællinger om hændelser og handlinger, som kan illustrere og pointere en bestemt tankegang. Flemming Mouritsen fortalte mange flere anekdoter, end de skriftlige versioner, vi har kunnet medtage her i *Mouritsens Metode*. Han fortalte gerne om fx det aarhusianske suttetræ¹⁴ eller om Asger Jorn på gymnasiebesøg¹⁵, og det hørtes tydeligt på stemmeføringen, at han nu var fortæller snarere end foredragsholder. Ofte improviserede han over sit lager af anekdoter, så de voksede og bredte sig i alle retninger. En del af dem nedskrev han, idet han fx lod børnene fortælle om voksnes pinlige afhængighed af cigaretter, der fik dem til at samle dem op fra selv en hundelort, når de var smøgtrængende.¹⁶ Under transformationen fra mundtlig til skriftlig anekdote foretog han en æstetisk bearbejdning; han gjorde dem til på én gang hverdagslige øjebliksbillede af børneliv og æstetisk formgivet, lyrisk præget digtning fuld af merbetydninger, så de kunne fremstå som illustrationer til anmeldelser, artikler og essays, ofte genbrugt i varierede former og formater.¹⁷

Hans særegne sprogligt-stilistiske og narratologiske tilgang til fænomener inden for det børnekulturelle felt udsprang både af hans private liv, hans universitetsuddannelse og af hans virke som underviser, forsker og formidler.

Liv og virke

– dannelse, uddannelse, deltagelse

Flemming Mouritsen er blevet kaldt dansk børne- og legekulturforsknings nestor.¹⁸ Hans mere end fyrreårige aktive virke inden for det samme afgrænsede felt betyder, at flere generationer af studerende, undervisere, forskere, kulturpolitikere, virksomhedsinteressenter og andre aktører har skullet – villet – måttet forholde sig til hans forståelsesramme, til hans markante begrebsdannelser og til hans meto-disk-analytiske strategier – til *Mouritsens Metode*.

Vi har under vores redaktionelle arbejde flere gange diskuteret, i hvilken grad den sensitive tilgang til børns leg og den kritiske tilgang til en barndom styret af skole-skrift kan tilskrives hans egne erfaringer. Han er født i Vendsyssel i et ikke-akademisk miljø.¹⁹ I 1954 flytter han som 12-årig med sin familie til Åbyhøj i Aarhus, hvorefter han betræder en skriftkulturorienteret vej fra et nyoprettet statssgymnasium til et studium på Aarhus Universitet. Han var optaget af både fysik og æstetik, men valgte så at tage sin magisterkonferens på Nordisk Institut for Sprog og Litteratur med bl.a. et speciale om J.P. Jacobsens lyrik og en afsluttende fremstilling af H.C. Andersens eventyr i 1972. Hos lyrikeren J.P. Jacobsen blev han optaget af de æstetiske sprogligt-stilistiske virkemidler, mens det hos eventyrfortælleren H.C. Andersen var dennes narrative brug af folklorens mundtlighedskultur, der satte sig varige spor i hans efterfølgende forskning.

Der var dengang i hans samtid en stærk optagethed af det hhv. eksistentialistiske og nymarxistiske begreb for fremmedgørelse – alienation. Det mærkes i vores samtaler med ham, at han også har ople-

vet en sådan følelse af fremmedgjorthed i forhold til både 'storbyen' Aarhus og det 'indspiste' akademiske universitetsmiljø. Når han livet igennem vendte tilbage til familiens sommerhus i Vendsyssel, bl.a. for at skrive sig ud af skrivekrampen, var det måske mest af alt for at genfinde sig selv, bl.a. gennem de nordenfjordske fortællinger, han blev inddraget i af fx eneboeren *Kristian*.²⁰ Han tilhørte den store generation af unge, der vandrede fra landet ind til byerne, og han blev som en del af dem til en 'akademisk mønsterbryder'. Bevidstheden om, at magtens udspring ligger i de underliggende mønstre, og at disse mønstre skal italesættes og kritisk revurderes, forbliver et kendetegn for ham livet igennem. »*Du skal fand'ne ikke lade dig snyde*« var et indædt udbrud, han ofte kom med, når diskussionen gik på universitetspolitikken svingende løn- og ansættelsesforhold, albuer i korridorerne, bureaukratiske timenormeringer og strategisk-økonomiske udregninger – eller når den faldt på 'evidensbaserede' postulater om børn og barndom, om nødvendigheden af effektivisering og reformering af daginstitutioner og folkeskole, eller om...

I studenteroprørsåret 1968 overtog han en stilling efter Fjord Jensen, nemlig som dansklærer på grunduddannelsen af pædagoger på Social-Pædagogisk Børnehaveseminarium i Aarhus.²¹ Oveni underviste han gennem 1970'erne på videreuddannelsen af lærere på det, der dengang hed Danmarks Lærerhøjskole; her varetog han uddannelsen af skolebibliotekarere i det børnelitterære emneområde. Samtidig med dette engagement i såvel pædagogerne som lærernes uddannelse og praksis fik han mulighed for at undervise i børnelitteratur på et universitet, der indtil da havde stået fremmed over for, at litteratur

skrevet for børn kunne henhøre under selveste Akademia. Endelig var det også i disse betydningsfulde år, at han blev far til tre børn, hvis barndom han fulgte intenst med i også af forskningsmæssig interesse.

Flemming Mouritsen er i disse tidlige år af sin karriere travlt optaget af at introducere sine studerende til børnelitteratur som et felt og ikke blot som et korpus af tekster eller 'værker'.²² Han anlægger et perspektiv, der på det tidspunkt er temmelig nyt i både pædagog- og skolebibliotekaruddannelsen, hvor børnelitteratur fungerer som et alment dannelsesfag med læsning af skønlitteratur, og også nyt i universitetssammenhænge, hvor børnelitteratur i kølvandet på de faglige opbrud efter studenteroprøret kommer ind som særskilt område på linje med triviallitteratur, kvindelitteratur og arbejderlitteratur.

Da dagbladet Information i kølvandet på interessen for børn, litteratur og samfund tilknytter en gruppe af kritiske børnekulturanmeldere til sig, er Flemming Mouritsen en af dem. Han bidrager op gennem 1980'erne med en lang række vægtige læsninger af såvel nyudgivelser som ældre børnelitteratur. Som anmelder er han optaget af bl.a. dansk, nordisk og internationalt folkløst stof, der omsettes til børnelitterær skrift, fx rim og remser, eventyr, sagn og myter.²³ Som underviser på pædagog- og læreruddannelserne kaster han desuden et kritisk anmelderblik på bl.a. læsepædagogiske bearbejdninger og didaktiseringer af et børnelitterært materiale, der for ham først og fremmest må ses gennem en æstetisk, dvs. sprogligt-stilistisk og narrativ optik. Det er også i Information, han først får trykt en del af de anekdoter, der er gengivet her i *Mouritsens Metode*.

En venstreorienteret gruppe af pædagoger og bibliotekarer starter i 1972 udgivelsen af *BIXEN – Tidsskrift om børne- og ungdomsmedier*, som udkommer op gennem 1970'erne og -80'erne. De gør det med en intention om at »...kaste lys over den kulturpolitik, der fra samfundets side føres over for børne- og ungdomskulturen«. ²⁴ Børn opfattes som en minoritetsgruppe, der savner fortalere, og mange numre fyldes med artikler om fx *børnemagt, massemedier, triviallitteratur, kønsroller og indoktrinering*. Sammen med kollegaen og vennen Niels Mors bliver Flemming Mouritsen bidragsyder og gæsterektor af særnumrene 1983/5, 1984/5 og 1985/5 samtidig med, at han bidrager med egne artikler.

Hvor BIXEN udsprang af kulturpolitiske interesser, bliver det næste tidsskrift, han engagerer sig i, styret af hans forskningsmæssige interesser. I 1982 er han medstifter af en national tværfaglig organisation af børnekulturforskere og -formidlere, *BUKS, Børne- og UngdomsKultur-Sammenslutningen*, som udgiver tidsskriftet *BUKS*, hvor *Mouritsens Metode* indgår som det sidste trykte nummer. ²⁵ Indtil sin død var Flemming Mouritsen formand for *BUKS* og medredaktør af tidsskriftet, som kom til at rumme en meget stor andel af hans artikler og bearbejdningskonferenceoplæg m.v.

I 1987 får han et fireårigt adjunktur ved Aarhus Universitet, da der som forsøg oprettes et Center for Børne- og Ungdomskulturstudier med varetagelse af bl.a. et tværfag i området for kandidatstuderende. På trods af hans indædte kamp for at fastholde børnekultur som forskningsområde nedlægges centret efter fire år. I en artikel fra denne periode udtaler han:

»Det, der er en styrke i indhold – nemlig at vi arbejder på tværs af de traditionelle fag- og institutionsgrænser på børne- og ungdomskulturområdet – vender sig til en svaghed, når vi falder mellem institutter og institutioners hårdt besatte stole«. ²⁶

Han bliver dog senere ansat på Odense Universitet, på det nystartede Center for Kulturstudier (senere på Institut for Kulturvidenskaber, Syddansk Universitet). Her har han en række frugtbare år med igangsættelse af forskningsprojekter, bl.a. støttet af Forskningsrådene og af virksomhederne LEGO og Kompan.

Endelig får det også stor betydning for hans videre forskning, at han i 1980'erne indgår i et nordisk samarbejde og er med til at grundlægge BIN-Norden, et tværfagligt netværk af børnekulturforskere, som siden 1988 har været platform for udveksling af humanistiske, æstetiske tilgange til børnekultur. Det er på mange af de nordiske BIN-konferencer, hvor han er hyppig oplægsholder, at han udvikler sit begrebsapparat og sin børnekultur- og legeskulturforståelse. På basis af håndskrevne notater og især den mundtlige fremførelse efterarbejder han sine indsigter til artikler – og essays. Ved hans død understreges hans betydning for det nordiske samarbejde og forståelsen af den nordiske barn-dom på BIN-Nordens hjemmeside, idet styregruppen bl.a. skriver:

»I slutningen af 1980'erne stiftede Flemming Mouritsen sammen med en række nordiske kolleger BIN-Norden, og han sad efterfølgende i styregruppen for BIN-Norden. Flemmings indsats, glød og inspirerende entusiasme såvel organisatorisk som faglig, har været fantastisk«. ²⁷

I en årrække varetog han en Børne- og Ungdomskulturuddannelse under Åben Uddannelse på Syddansk Universitet. Her arbejdede han sammen med kolleger som nuværende professor mso Ning de Coninck-Schmith og nuværende formand for IPA – International Play Association, Carsten Jessen, der samtidig skrev sin ph.d. om computerspil med Flemming Mouritsen som vejleder. Fra denne periode stammer også udgivelsen af *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling* (1996). I forbindelse med en fusion, hvor Odense Universitet bliver til Syddansk Universitet med tre jyske campus'er, indgår han på campus Kolding i et samarbejde med bl.a. kollegaen og vennen Jørgen Gleerup på det Institut for Pædagogisk Forsknings- og Udviklingsarbejde, IPFU, som Gleerup er leder af.

I 2003 cementerer Flemming Mouritsen det børne- og ungdomskulturelle felt som et selvstændigt studium ved – sammen med Carsten Jessen og Herdis Toft – at udvikle en masteruddannelse i børne- og ungdomskultur, der stadig eksisterer under (næsten) samme studieordning som den, han i sin tid havde ansvaret for at få akkrediteret. Han ledede uddannelsen – og var hovedunderviser på den – frem til han afsluttede sit arbejdsliv.

Gennem årene har en række kolleger og studerende ladet sig inspirere og udfordre – og har selv udfordret Flemming Mouritsen. Det er karakteristisk for ham, at han aldrig har dannet en egentlig skole, men i stedet har praktiseret et perspektiv, som har kunnet være operationelt i en bred kontekst fra universitet til vuggestue. Dette perspektiv har udmøntet sig i en dialog, som fortsætter videre i uddannelsessystemet og i forskellige formidlingsinstitutioner. Vi er som nævnt selv

blevet undervist af Flemming Mouritsen i vores studietid på Nordisk Institut på Aarhus Universitet og har siden samarbejdet med ham i forskellige fora, fx Børnekulturens netværk, BIN-Norden, BUKS og på Syddansk Universitets Institut for Kulturvidenskaber. Flemming Mouritsen slap nemlig aldrig sin familie, sine venner, kolleger, tidligere studerende eller samarbejdspartnere helt ude af sind eller syne.

Af navne på samarbejdspartnere i det børnekulturelle felt kan i flæng nævnes Niels Mors, Jens Ager, Erik Stærfelt, Alfred Christen Iversen, Jens Qvortrup, Søren Vinterberg, Jørgen Aabenhus, Carsten Jessen, Ning de Coninck-Smith, Iørn Piø, Bengt Holbek, Anne Scott Sørensen, Jan Helmer Petersen, Jan Kampmann, Beth Juncker, Ivar Selmer Olsen, Gunnar Danbolt, Ulf Palmenfelt, Ulf Ärnström, Åse Enerstvedt, skiftende redaktionsmedlemmer på BUKS-tidsskriftet, styregruppen for BIN-Norden – og ikke mindst hans anden hustru, den norske teaterinstruktør og forsker i børnekultur, Faith Guss.

Tematiseringer

Det ene tyngdepunkt i Flemming Mouritsens forskning er børne- og ungdomskulturens klassiske og moderne medier, kulturhistorie, æstetik og reception med litteraturen som det centrale og eksemplariske medie. Vægtige publikationer i denne sammenhæng er hans første artikel, nemlig *Børnelitteraturens sociale funktion* i 2. udgave af Sven Møller Kristensen og Preben Ramløvs antologi *Børne- og ungdomsbøger. Problemer og analyser* (1974), hans egen antologi *Analyser af dansk børnelitteratur* (1976) og artiklerne *Børnebogsforfattere* i Mette Winge og Torben Brostrøms udgave af *Danske Digtere i det 20. århundrede* (1982), *Children's Litera-*

ture, i *A History of Danish Literature*, ed. Sv. H. Rossel (1993),²⁸ samt især artiklen *Ole Lund Kirkegaard*, i den nyeste udgave af *Danske Digtere i det 20. århundrede*, red. Anne-Marie Mai. (2000).

Det andet tyngdepunkt er børns legeskultur og de hertil knyttede æstetiske udtryksformer, især børns sproglige og narrative udtryk. Vi har allerede fremhævet hovedværket, *Legeskultur. Essays om børneskulptur, leg og fortælling* (1996), vil også nævne artikler som *Børn, remser og protest i Børnelitteratur – klassekultur*, red. B. Ørn (1976), *Fortællerrollen i børns fortællinger og rollelege – om den humoristiske dimension i børns udtryk*, i BUKS – Tidsskrift for børne- og ungdomskultur nr. 9 (1987), *Har børn behov for alt det legetøj*, i BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur nr. 39, (1998) og *Refleksivitet og refleksionstyper i børns udtryksformer*, i BUKS – Tidsskrift for børne- og ungdomskultur nr. 43 (2001). Helt karakteristisk for Flemming Mouritsen udmønter dette arbejde sig i en vekselvirkning mellem forskning, undervisning, formidling og organisatorisk arbejde.

I to artikler, som afslutter de to bind, skriver vi som redaktører om hhv. børnelitteratur- og legeskulturforskningen. I det følgende udpeger vi i stedet en række centrale tematiseringer, som vi genfinder overalt i hans produktion.

Perspektivisme og tekstanalyse – fænomen, position, socialisation

En varig virkning af Flemming Mouritsens tilknytning til det aarhusianske universitetsmiljø omkring Johan Fjord Jensen er, at den filosofiske vending mod perspektivismen bliver en bærende forståelsesramme for hans forskning. Fjord Jensen skriver i 1962-bogen *Den ny kritik*,

hvor han gennemgår litteraturforskningens historiske udvikling frem mod den engelsk-amerikanske New Criticism, der danner skole som et kritisk humanistisk opgør med positivismen. Imod den positivistiske (litteratur)filosofi, som søger at overføre en naturvidenskabelig, såkaldt objektiv anskuelsesmåde på humanvidenskaberne, sættes i stedet perspektivismen: Mennesker anlægger altid et subjektivt perspektiv på virkeligheden, idet vores erkendelse af og værtditilskrivning til fænomener er forbundet med vores omgang med fænomenerne, med vores position – og med fænomenernes funktion. En sådan forståelsesramme ses i dag som en selvfølgelighed i både den humanistiske og (store dele af) den naturvidenskabelige tænkning, men blev det bestemt ikke dengang!

Vi må – pointerede nykritikken – gå historisk og strukturalistisk til værks i vores analyse af fænomener som fx de digte af J.P. Jacobsen, Flemming Mouritsen analyserede i sin studietid. Vi må se fænomenet 'et værk' som indlejret i en både diakron og synkron kontekst, herunder ikke mindst den kontekst, som læseren og læserens samtid betegner.

Den dualistiske modstilling mellem relativisme/historisme og absolutisme/universalisme må høre op, siger litteraturforskerne R. Wellek & A. Warren.²⁹ Senere skulle forskellige retninger inden for receptionsteorien (sammen med fx begreber som historisering og aktualisering) komme til at nuancere denne intention om at se teksten som et mødested mellem forfatteren og værkets tilblivelses-tid og læseren og dennes oplevelsesetid og -rum.

Fjord Jensen var den ene karismatiske inspirationskilde i det aarhusianske

forsknings- og undervisningsmiljø, litteraturprofessor Sven Møller Kristensen var den anden. Da Møller Kristensen i 1974 udsender 2. udgave af antologien *Børne- og ungdomsbøger. Problemer og analyser*, ja da medtager han Flemming Mouritsens nyskrevne artikel om børnelitteraturens sociale funktion, hvori han gør op med forestillingen om tekstens autonomi og med perspektivismen og ideologikritikken i ryggen plæderer for at inddrage børnelæserne og deres samfundsmæssige situation i analysen.

»Et fænomen«, skrev Fjord Jensen, »det være sig digterisk, alment sprogligt eller psykologisk, erkendes i intet tilfælde isoleret, men uden undtagelse i en kontekst, og sin fulde betydning får det derfor først igennem denne«. ³⁰ I sin artikel både nuancerer og radikaliserer Flemming Mouritsen dette opgør, idet han medtænker forskellen mellem mundtlighed og skriftlighed, mellem processer og produkter: »En remse (fx en tælleremse: 'Ente, bente ...') eksisterer kun i sin funktionssituation«. ³¹ Opmærksomheden over for relationen mellem tekst og kontekst begynder med påpegningen af, at der er en betydningsfuld funktionsforskel mellem børns mundtlige brug af remser i deres fælles leg og samfundets og opdragernes brug af børnebogen i børnelæserens socialisationsproces. Bogen er et symptom på og en kompensation for det, man dengang kaldte deres 'inddæmning' i en institutions- eller skolekontekst.

I artiklen trækker Flemming Mouritsen både på nykritikkens nærlæsningsstrategier og på ideologikritikkens opmærksomhed over for socialiserings- og indoktrineringsbestræbelser. ³² Dermed trådte han også for første gang frem som en forsker, der specifikt havde børnelitteratur, børn og barndom som sit undersøgelses-

felt. Idet han positionerer feltet, positionerer han også sig selv i feltet.

Ideologikritik og populærkultur – marxisme, marked, manipulation

Flemming Mouritsen havde dog i sin studietid skrevet ud fra en tilsvarende position, men da om det, som dengang gik under betegnelsen populærkultur eller triviallitteratur. I 1971 udkom bogen *Søndags-B.T.: Rapport om en succes*, skrevet af et forfatterkollektiv – 'en gruppe litteraturstuderende' under ledelse af Fjord Jensen. Dermed debuterede Flemming Mouritsen som medforfatter, da han sammen med en anden af de 28 studerende, Ole Bruhn, havde skrevet om den såkaldte 'problemnovelle'. Her skriver de et underafsnit om børnenovellen, om hvilken det gælder: »At synsvinklen – med én undtagelse – er bundet til børn. Disse noveller er imidlertid ikke skrevet for børn, næppe heller om børn, men snarere om børnenes verden, sådan som den tager sig ud med de voksnes øjne«. ³³

I den efterfølgende analyse skilles disse børnenoveller fra, men en kort sammenfatning gives dog: »Hvor konflikten løses, sker det altid ved, at børnene lever op til de forventninger, der stilles dem fra voksen side. Gennem denne tilpasningsproces får børnene så at sige deres identitet. (...) Fremfor at sige noget om den virkelighed, barnet lever i, siger SBT's børnenoveller i sidste ende snarere noget om den virkelighed, de voksne lever i«. ³⁴

Her ser vi ansatserne til den kritik af det udviklingspsykologiske og pædagogisk bestemte dannelsesprojekt med børn, som Flemming Mouritsen udfolder hele livet. Op mod dette sætter han allerede her i begyndelsen af 1970'erne det børneperspektiv, som kulturanthropologien

udvikler for at kunne indfange børnenes verden, sådan som den tager sig ud med børnenes øjne. Det kritiske projekt sigter netop på at komme i øjenhøjde med børnene og ikke med de voksne; det gælder med andre ord om at støde sig mod sin voksne forforståelse af børn og barndom.

Bogen – eller 'rapporten' – om ugebladet Søndags-B.T. er ét af de første større studier af en populærkultur, som herefter får betegnelsen triviallitteratur. Den rummer ideologikritiske analyser af den virkelighedsforfalskning eller indoktrinering, der kendetegner triviallitterære tekster og karakteriserer samtidig ugebladets brug af de myter og ritualer, ideologien virker igennem. Fjord Jensen havde i 1966 skrevet bogen *Homo manipulatus. Essays omkring radikalismen*, hvori han introducerer det, som han senere betegner som det dobbelte kulturbegreb.³⁵ Flemming Mouritsen tager i sin introduktion til bogen Legekultur denne skelnen til sig og giver den sin egen nuancering, idet han taler om henholdsvis »...en dannelsesorienteret produktion af 'kvalitets'-kultur for børn« og en »...marksorienteret og underholdningspræget produktion af børnekultur«.³⁶

I løbet af sin studietid bevæger han sig fra en nykritisk værkanalyse af 'kvalitets'kultur som i næranalysen af J.P. Jacobsens modernistiske lyrik over mod en nyudfoldet ideologikritisk analyse af 'underholdnings'kultur som i analysen af *Søndags-B.T.: Rapport om en succes*. I sin magisterkonferens-analyse af H.C. Andersens kunsteventyr for både børn og voksne³⁷ stiller han sig nærmest i en position midt mellem disse. Lige som Fjord Jensen, indtog han nok den nymarxistiske,³⁸ men aldrig de 'kapitallogiske' positioner, som kom til at præge det aarhusianske universitetsmiljø i slut-70'erne.

Dertil var han for anti-autoritær eller rent ud sagt anarkistisk af natur. Alligevel fastholdt han livet igennem det kritiske blik på de grundlæggende strukturer i samfundet og dets socialisation af børn og unge. I stigende grad nuancerede han dette blik med sin opmærksomhed over for, hvordan de tilsyneladende magtesløse børn og unge kan protestere ved at selvproducere, skabe modbilleder, kræve deres ret som medborgere – og lege sig fri af umyndiggørelsen.

Børnefolklore og trading

– formler, funktioner, improvisationer
Flemming Mouritsens optagethed af (folke)eventyr, rim og remser betød, at han også kom i kontakt med folkemindeforskere som danske Iørn Piø og Bengt Holbek, norske Åse Enerstvedt og svenske Ulf Årnström. Deres folkloristiske forståelsesramme er baseret på omhyggelig indsamling af mundtlighedskulturens ytringer, sådan som folkemindesamleren Evald Tang Kristensen i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet havde gjort i den jyske almue. Også Flemming Mouritsen griber en kassettebåndoptager og en mikrofon, hvorefter han over tid hjembringer et større lager eller arkiv med samtaler og fortællinger børn og børn imellem. Han indsamler ikke blot det mundtligt fortalte, men også børnetegninger og -tegneserier, maltrakterede dukker og hjemmegjorte våben – lutter fænomener fra feltet, som kan dokumentere børns brug af æstetiske udtryksformer. Han allierer sig også med Lars Henningsen, Zip Zap Video, og kommenterer på hans dokumentariske videooptagelser af drenges vilde krigsleg.³⁹

Efter læsning af bl.a. antropologer som Clifford Geertz og Kirsten Hastrup udvikler han en forskningsteoretisk og –meto-

disk position, som til dels bygger på det børneperspektiv, to nære kolleger i feltet, professorerne Beth Juncker og Jan Kampmann, er med til at præcisere.⁴⁰ Han analyserer og fortolker den indsamlede empiri – børns æstetiske udtryksformer og -måder – på et mikroniveau, når han som Clifford Geertz skaber 'thick description'⁴¹ af hverdagslige situationer i børns legekultur. Han kombinerer den antropologiske og kulturhistoriske tilgang – og tilsætter en god portion analogisk tænkning, idet han fx trækker forbindelseslinjen mellem 'barndommens bæk' og 'rulletrappen i storcentret'.⁴²

I folkloristikken fandt han frem til den markante russiske sprog- og folkløreforsker, Vladimir Propp, der i 1928 udgav værket *Eventyrets morfologi* (engelsk 1958, dansk 1974). Propp lagde vægt på eventyrets såkaldte 'funktioner', dvs. dets systematiske opbygning baseret på en bunden rækkefølge af hændelser. Det gælder om at udfinde de basale funktioner, som må være til stede, for at man kan identificere et folkeeventyr som – eventyr. I modsætning til den tidligere anvendte praksis for opdeling af folkeeventyr efter tematiske principper er det ikke længere temaet, men måden, hvorpå temaerne behandles, der karakteriserer folkeeventyret. Funktioner og formler danner mønstre, der giver mulighed for tratering, men også for en uendelig mængde af variationer og improvisationer af lokal-koloristisk karakter.

På internationalt plan er det folklorister som Iona og Peter Opie, Bengt av Klintberg, Ulf Palmenfelt, Ulf Årnström, Åse Enerstvedt – og ikke mindst Brian Sutton-Smith, der inspirerer Flemming Mouritsen med sin forskning i trateringsformer i børns leg. I sin introduktion til *Children's Folklore. A Source Book* (1995)

fremhæver Sutton-Smith, at en ny generation af folklorister er optaget af, hvordan traditionelle materialer som fx fortællinger, danse, gåder og remser fremstilles aktuelt i deres særlige scenarier med deres særlige funktionelle eller æstetiske karakter i deres særlige kontekster. Denne optagethed er også Flemming Mouritsens.

I en periode sad Flemming Mouritsen i Udvalget for dansk børnefolklore sammen med bl.a. Iørn Piø og læreren og folkloristen Erik Kaas Nielsen, der arbejdede efter forbillede af Evald Tang Kristensen med at indsamle rim og remser fra 'det lille folk'.⁴³

Af folkloristerne lærte han at komme 'i øjenhøjde' med den børne- eller legekultur, som han blev mere og mere optaget af. De narratologiske og funktionsbestemte strategier i mundtlighedskulturen var at forstå som æstetiske udtryksformer, der knytter sig til en kulturform, vi i dag benævner som en deltagelseskultur⁴⁴ – et udtryk han for øvrigt selv benyttede flittigt op gennem årene. Han kunne nu kombinere denne folkløreforståelse med den ideologikritiske ved hjælp af bl.a. de tyske universitetsforskere Dieter Richter og Johannes Merkel, hvis bog fra 1974, *Märchen, Phantasie und soziales Lernen*, begrebsliggjorde det franske studenteroprørs parole om 'Fantasien til magten'.⁴⁵ Det er fantasien, evnen til at improvisere, der rummer modmagten over for skolificeringen af børnelivet.⁴⁶

I 1987 udkom Gianni Rodari *Fantasiens grammatik* på dansk. Rodari havde i 1970 fået H.C. Andersen-medaljen, 'børnelitteraturens Nobelpris' for sine bøger skrevet i tæt dialog med børnelæsere rundt omkring i italienske skoler. Samtidig var han en stærk inspirator for Reggio Emilia-bevægelsen, der satte sit tydelige præg på

den danske børnehavepædagogik i kraft af sin børnecentrerede værkstedstænkning. Flemming Mouritsen fandt hos Rodari en forståelse af fantasien, som frigjorde den fra psykologiske og ideologikritiske kompensations teorier om virkelighedsflugt og dagdrømmeri. Fantasien er hos Rodari en erkendelsesform og et nødvendigt redskab, hvis man vil kritisere virkeligheden og ændre den. Han knytter den til barnets leg, ser sine første udkast til børnebøger som 'råstof' og stiller det spørgsmål, som bliver det legekulturelle kernespørgsmål: »Hvad ville der ske hvis...?«.47 Han opsummerer Propps eventyrfunktioner og viser, hvordan de kan 'blandes' og bruges til eventyrsalat, parodier og modbilleder. Rodaris skrift kan læses som en af kilderne til den fremskrivning af begrebet om legekultur, som Flemming Mouritsen udvikler. Af understregninger, pile og kommentarer i hans egen udgave af bogen ses det da også, at han har læst den med optagethed af netop dette emne.

Andre værker, som har øvet indflydelse på hans legekulturteori er skrevet af åndsbeslægtede som Gregory Bateson, Mikhail Bakhtin, Johan Huizinga, Walter Benjamin, William A. Corsaro, Jens Qvortrup og Colwyn Trevarthen. Deres påvirkninger vil vi tage op i Herdis Tofts artikel om Flemming Mouritsens legekulturteori sidst i bind 2

Kernebegreber som råstof, formel, funktion og improvisation er knyttet til fantasiens og fortællingens grammatik, men også til øvelse. I sin introduktion til bogen *Legekultur* omtaler han børnenes performance i legesituationen som udtryk for en »...gennemøvet spontanitet«.48 Der skal både *know-how* og *craft* til at kunne praktisere en gennemøvet spontanitet, uanset om det er børnebogsforfattere el-

ler legende børn, der baserer deres virke på æstetiske udtryksformer – eller det er Flemming Mouritsens egen performance, der er tale om.

Fletværk, Netværk og Samleværk

Som det gerne skulle fremgå af ovenstående, er Flemming Mouritsens klare og pointerede analyser af børnekultur fremkommet gennem et fletværk af teoridannelser og et netværk af (med)aktører.49 Han var altid nysgerrig efter at indoptage nye perspektiver på feltet. Som vejleder for master-, kandidat- og ph.d-studerende oplevede han, hvordan disse på hver deres måde satte af i hans forståelsesramme, men også måtte skabe deres egne fletværk for at positionere sig i forhold til 'det senmoderne', 'den digitale barndom', 'deltagelseskultur', 'performance' og så videre. Aktuelle danske børnekultur- og medieforskere som Carsten Jessen, Stine Liv Johansen, Klaus Thestrup og Helle Skovbjerg er på hver deres måde fortsat i Flemmings Mouritsens legekulturelle spor, men har forholdt sig kritisk-konstruktivt til forlægget ved fx at flytte fokus fra legens æstetiske udtryksformer, dens 'mode' eller 'måde' til legens 'mood' eller 'stemning'.50

Flemming Mouritsens værk er et personligt vidnesbyrd om hans virke. Det hænger sammen netop i kraft af den personlige tilegnelse, vilje og evne til at gå ned i mikroniveauerne – et af hans yndlingsudtryk – og sætte dem i et helhedsperspektiv, der omfatter såvel de forskellige stofområder som forskellige videnskabelige paradigmer, set i en historisk kontekst. Han omfatter børnelitteratur og børnekultur i ét greb, med et samlende perspektiv, som kan inspirere i dag, hvor forskningen netop spalter sig op i mange

delområder. I *Mouritsens Metode* har vi gerne villet favne dette helhedsperspektiv, og denne intention synes vi bedst, vi har kunnet få til at lykkes ved at ligestille de forskellige typer tekster og lade udgivelsestidspunktet være bestemmende for placeringen, samtidig med at de forskellige udpluk fra interviewene fungerer som et metaperspektiv.

Opmærksomhed over for dialektikken mellem teori og praksis gennemsyrrer Flemming Mouritsens virke. Han tager afsæt i et stof, som han henter blandt børn i virkelighedens mange kontekster. Dernæst tager han livtag med stoffet ved hjælp af sit eget perspektiv og sin æstetiske tilgang. En forelæsning er derfor ikke et produkt, han som den mere-vidende afleverer til de mindre-vidende. Den er i stedet en mundtlig erkendelsesproces, som tilhørerne bliver medproducenter af. Hans artikler og essays er en demonstration af en sproglig erkendelsesproces, hvor han er i dialog med sig selv, og hvor hans karakteristiske jyske tone derfor taler med. Han aftvinger stoffet helt nye og afgørende dimensioner, og han insisterer på, at uanset hvad han laver som forsker, underviser og formidler, skal det have betydning for børn, for studerende, for kolleger – og for ham selv.

En del af børne- og legekulturforskningen er i dag placeret i en medievidenskabelig kontekst med fokus på børn og unges brug af medieprodukter som fx børnelitteratur og sociale medier. En anden del er placeret i en pædagogisk-psykologisk kontekst med fokus på brugen af spil og leg som læringsfremmende faktorer set i et dannelses- og uddannelsesperspektiv. Men uanset hvilken aktuel eller fremtidig forskning i børnekultur, der måtte være tale om, så vil der i *Mouritsens Metode*

være betydningsfulde tekster at læse, genlæse og forholde sig til.

Mouritsens Metode rummer i kronologisk orden alle Flemming Mouritsens danskskrevne artikler, anmeldelser, essays, trykte foredrag, interviews og anekdoter. Intentionen er at give en samlet oversigt over hans værk og virke, som gør det muligt at studere hans særlige optik i forhold til det børnekulturelle felt: de kulturelle frembringelser for, med og af børn, en distinktion, som Flemming Mouritsen endegyldigt stadfæster som sin kategori-ale forståelsesramme i introduktionsteksten til *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*, i 1996.

Vi har ment at vi bedst satte den enkelte læser fri til selv at finde og sammensætte et tekstkorpus, dersom vi alene lod kronologien bestemme, hvornår hver enkelt tekst optrådte i de to bind. Det betyder så også, at de tekster, der er gengivet i *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*, nu står placeret i den kronologiske sammenhæng, hvori de først blev trykt.⁵¹

Derimod har vi valgt at indplacere de særskilte anekdoter mere eller mindre efter et tilfældighedsprincip, nemlig der, hvor vi så en belejlig plads for det. Dette stemmer godt overens med, at han fortalte og genfortalte dem hen over alle årene på måder, så de kunne indflettes i og tilpasses til ganske forskellige situationer.

Ud over de trykte tekster indeholder antologien en lang række korte tekster baseret på en række interviews med Flemming Mouritsen, foretaget i perioden 2008-12. I vores interviews med ham – vi benævner dem *Samtaler* – kommenterede han på sit eget liv og på sin skriftlige produktion, og således får vi både hans eget tilbageblik og hans nutidsperspektiv på det fyrrde år lange forfatterskab. Vi markerer dem som

samtaler ved hver gang at indlede med et spørgsmål fra os, men ellers har vi stort set udeladt vores egen medvirken i dialogen.

Samtaleuddragene giver også mulighed for at indfange den mundtlighed, der er så karakteristisk for Flemming Mouritsen, og som vi har bevaret, så vidt det nu er muligt. I løbet af de vældig mange timer, som interviewene har strakt sig over, har vi fået en række fortællinger om hans opvækst i Vendsyssel og familiens flytning til Aarhus, da han var omkring tolv år, han har fortalt om universitetsmiljøet i 1970'erne og 1980'erne, om pædagogseminariets 'matriarkalske' miljø og sammenstødet mellem praktisk og teoretisk arbejde med børn og børnekultur, om arbejdet med at få has på stoffet i skriveprocessen, og han har ikke mindst fortalt om erfaringerne med feltarbejde, hvor hans iagttagelser af børnene Morten, Jakob og Tine – og af deres børn – spiller en væsentlig rolle.

Gennem disse fortællinger får Flemming Mouritsen pointeret sine grundlæggende teorier, kategorier og teser om sammenhænge i en form, der afspejler det processuelle og situationsbundne i hans virke. Det er os, der som redaktører har fået det samlede materiale transskriberet, hvorefter vi har gennemskrevet det, har klippet og tilrettet samtalebidder, samt forsøgt at placere dem i forhold til tekster, de i vore øjne kan 'snakke sammen med'. Havde vi gengivet dem, som de forelå, ville de to bind snarere være blevet til tre, eftersom Flemming Mouritsen nok blev svækket fysisk i de sidste år af sit liv, men bestemt ikke blev det, hvad engagement og vedholdende fortælleglæde angår.

Selv om vi gengiver samtalerne 'stykkervis og delt', kan læseren ved hjælp af indholdsfortegnelsen imidlertid vælge at læse

dem som en særskilt tekst. Man kan behandle samtalebidderne som det, de er: et liv genoplevet i erindringen af Flemming Mouritsen. Ind imellem har vi oplevet, at han huskede 'forkert' hvad fx et årstal, et navn eller en lokation angår, og det ser vi som et udtryk for, at perspektivismen ikke kun betegner vores oplevelse af fænomener i andres 'virkelighed', men også i eget liv. Flemming Mouritsen var frem for alt en stor fortæller – en sand fortæller.

Vi har som redaktører desuden hver især skrevet en selvstændig artikel om Flemming Mouritsens indsigter i forhold til henholdsvis børnelitteratur og børnekultur. Vi har spurgt hinanden om, hvilken betydning hans kulturelle tilgang til børnelitteraturen har haft, hvilken betydning hans æstetisk-litterære tilgang til børnekulturen har haft, samt hvilken betydning hans værk har i et nutidigt og fremadrettet perspektiv. Vi håber, at læserne vil se dem som vores 'perspektiviske' forståelsesramme for hans produktion, og vil føle sig ansporet til at danne sig deres eget.

Ud over disse forskellige former for skrift indeholder *Mouritsens Metode* et illustrationsmateriale i form af privat- og pressefotos fra forskellige perioder af hans liv. Det er vores tanke, at *Mouritsens Metode* på et tidspunkt vil blive digitaliseret, således at læserne selv kan klikke sig frem til nøglebegreber, navne osv.

Noter

1. Citat bd 2, s. 314 samtalen *Analyser skal ikke bekræfte teorier, men åbne for nyt*.
2. Se en liste over de fremmedsprogede udgivelser slutningen af bd 2.
3. Jvf. herom senere i denne indledning.
4. Citat bd. 1, s. 404 samtalen *Man har ikke forstået det bare fordi man har fået sat det på begreb*.
5. Lektor i drama, cand.mag. i Dramaturgi og Nordisk sprog og litteratur, MA i Børne- og Ungdomskultur.
6. Citat bd. 2, s. 431, samtalen *Ved I hvorfor inderne fandt på nullet*.
7. Citat bd. 1, s. 503, *Fadervor du som bor i Klampenborg*, en trykt gengivelse af et seminaroplæg d. 23.3.85.
8. Citat bd. 1, s. 272, samtalen med samme titel.
9. Se fx Jensen, T.B., 1999:27.
10. Se bd. 2, s. 188 for foto heraf.
11. Adorno, 1998:113.
12. Se fx Dahl 1998:122.
13. Den Store Danske Encyklopædi: anekdote.
14. Se herom bd. 1, s. 479, samtalen *Bill Gates hedder altså ikke Bill Gates for ingenting* og ovennævnte foto bd. 2, s. 188.
15. Se herom bd. 1, s. 35 ff, samtalen *At få brækket knoglerne – det mentale er et stof*.
16. Se fx bd. 2, s. 238 ff, anekdoten *Cigaretter*.
17. Se også *Tingene er ikke bare sagt, de er altid sagt på en måde*, hvor han bd. 1, s. 273 henviser til Kornej Tjukovskij som impuls giver til anekdoterne.
18. Niels Mors: *Flemming Mouritsen, Mindeord*, Aarhus Stiftstidende, lørdag d. 7. februar 2015.
19. Hans far var ud af bondefamilie, en udlært mejerist, der solgte forsikringer, blev forfremmet hos Hafnia og dernæst flyttede til Aarhus med familien. Se om skoleskift og skoleskrift bd. 1, s. 33, samtalen *At få brækket knoglerne – det mentale er et stof*.
20. Se bd. 1, s. 368, Kristian og bd. 1, s. 373, *Fortælleren som eneboer*.
21. Se herom fx bd. 1, s. 389, *Der er Ebba og Bente og Birgit og Nancy Bratt* samt bd. 1, s. 395, *Matriarkatet, der havde sin tid*.
22. Begge redaktører af Mouritsens *Metode* har således skrevet og udgivet deres kandidatspecialer under hans vejledning.
23. Se fx bd. 1, s. 515, *Bogførte børneremser*, bd. 1, s. 519, *Indianernes myter* og bd. 1, s. 527, *Jeg kom med i Informations anmeldergruppe*.
24. Citat fra den redaktionelle introduktion til tidsskriftet, BIXEN nr. 1, 1972 s. 3.
25. Derefter ophører abonnementsordningen og tidsskriftet overgår som så mange andre tidsskrifter i vor tid til at blive elektronisk.
26. Citat fra Ursula Gudmundsen: *Mange gode viljer – og nul kroner*, s. 8.
27. BIN-Nordens hjemmeside 3. februar 2015: bin-norden.org/
28. Artiklen er i sin danske udgave bragt her i Mouritsens metode, bd. 2, s. 253.
29. Deres introduktion til nykritikken falder i bogen *Theory of Literature*, der udkom på dansk 1964, to år efter at Fjord Jensen havde introduceret den for danske læsere.
30. Jensen Fjord, 1962: 149.
31. Citat bd. 1, s. 45, *Børnelitteraturens sociale funktion*.
32. Jvf. artiklens analyse af Grimm-eventyret om Rødhætte og ulven som arketypisk børnelitteratur. Se mere herom i Karin Esmann Knudsens artikel bd. 2, s. 495.
33. Bolvig, K. m.fl. 1971: 28.
34. Bolvig, K m.fl. 1971: 28-29.
35. Jensen Fjord, 1999.
36. Mouritsen, 1996: 11.

37. Flemming Mouritsen: *Et mønster i H.C. Andersens eventyr*. Konferensforelæsning 1972, upubliceret.

38. Se fx bd. 1, s. 215, *Tekstsocialisation – børns tekstforhold*.

39. Se bd. 2, s. 131, *Drengeleg og actionmen* samt foto af actionman på grillrist bd. 1, s. 346.

40. De tre sidder fx sammen i koordinationsgruppen bag Sekretariatet for børnekulturnetværk, der blev etableret i 1999 og virkede aktivt i en kortere årrække med det formål at udbygge samarbejdet mellem danske forsknings- og uddannelsesmiljøer, der beskæftiger sig med børnekultur. Begrebet 'børneperspektiv' er dog ikke et af Flemming Mouritsens yndlingsbegreber; han taler hellere om at 'komme i øjenhøjde' med børnene.

41. Geertz 1973.

42. Se bd. 2, s. 85, *Barndommens å. Åen i centret* samt foto af ham og et barnebarn bd. 2, s. 276.

43. Andre af udvalgets markante aktører i det børnekulturelle felt var bl.a. Hans Vejleskov, Vibeke Stybe, Jens Sigsgaard, Agnete Engberg og Eske K. Mathiesen. I 1989 udgav de med Iørn Piø som redaktør *Børnekultur i øjenhøjde: ni synspunkter*. Flemming Mouritsens bidrag kan læses i sin oprindelige form bd. 2, s. 243, *Betraktninger om leg – løse og faste*.

44. Jvf. Corsaro 1985, som Flemming Mouritsen anfører i sin litteraturliste til *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*. Se også Corsaro 2015 samt Delwiche 2013.

45. Jvf. Flemming Mouritsens anmeldelse i forbindelse med den danske oversættelse af bogen; se bd. 1, s. 207, *Børn og fantasi – protest og konsum*.

46. Den samme fantasi kan dog få en kompensatorisk funktion og føre til virke-

lighedsflugt hos den afmægtige.

47. Rodari 1987: 39.

48. Citat bd. 2, s. 226, *Børnekultur – legekultur. Introduktion*.

49. Det er en del af dem, der som fagfæller, kolleger, venner og familie i anledning af Flemming Mouritsens 60- års fødselsdag 2002 udgiver et festskrift for ham med den sigende titel *Børnekultur og andre fortællinger*. Se Jessen (2002).

50. Mere om dette perspektivskifte i Herdis Tofts artikel bd. 2, s. 517.

51. Bogen indledes med *Børnekultur – legekultur. Introduktion*, jvf. bd. 2, s. 219. Denne centrale introduktion til feltet kan man genfinde i næsten uændret form i Enerstvedt 1997, en rapport om en BIN-Norden-konference 14.-16. juni 1996. Her er titlen på hans oplæg *Børnekulturstudier – genstandsområder og synsvinkler*. Et eksempel på, hvordan mundtlighed og skriftlighed spiralisk omslynger hinanden i hans produktion.

Litteratur

Adorno, Theodor W. (1998). Essayet som form. I *Passage, tidsskrift for litteratur og kritik* 28/29, 1998. Aarhus: Aarhus Universitet, s. 101-113.

bin-norden.org/

BIXEN nr. 1, 1972. København: Hans Reitzel.

Bolvig, Kirsten et al (1971). *Søndags-B.T.: Rapport om en succes*. København: Gyldendals Boghandel.

Corsaro, William A. (1985). *Friendship and Peer Culture in the early Years*. USA, Norwood, New Jersey: Ablex.

Corsaro, William A. (2015). *The Sociology of Childhood. Fourth Edition*. USA: Sage Publications.

Dahl, Per (1998). Essayet som genre. I *Passage, tidsskrift for litteratur og kritik*

- 28/29, 1998. Aarhus: Aarhus Universitet, s. 119-123.
- Den Store Danske Encyklopædi* -> Den Store Danske, opslagsord *anekdote*. Gyldendal. Hentet 18.02. 2016 fra http://denstoredanske.dk/Livsstil,_sport_og_fritid/Folketro_og_folkemindevidenskab/anekdote
- Delwiche, Aaron and Henderson, J. J. (2013). *The Participatory Cultures Handbook*. USA, New York: Routledge.
- Enerstvedt, Åse (red.) (1997). *Med røtter i klassisk-humanistisk kultur. Rapport fra en konferanse mellom nordiske barnekulturforskere Biskops Arnö, Sverige 14.-16. juni 1996*. Oslo: BIN-Norden.
- Geertz, Clifford (1973). Thick Description: Toward an Interpretative Theory of Culture. In *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Gudmundsen, Ursula (1991). Mange gode viljer – og nul kroner. I *Magisterbladet 1991*, nr. 6, s. 8-10.
- Jensen, T. B. (1999). *At tænke uden styrt-hjelm og knæbeskyttere. Om essayet som genre og det danske essay i det 20. århundrede*. København: Dansklærerforeningen.
- Jensen, Johan Fjord (1962). *Den ny kritik*. København: Berlingske Forlag.
- Jensen, Johan Fjord (1966). *Homo manipulatus. Essays omkring radikalismen*. København: Gyldendal
- Jensen, Johan Fjord (1999). Det dobbelte kulturbegreb. I Johan Fjord Jensen: *Tomrum. Efter det postmoderne. Kulturhistoriske essays*. Aarhus: Klim s. 37-59.
- Jessen, Carsten, H. Johnsen og N. Mors (red.) (2002). *Børnekultur og andre fortællinger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Mors, Niels (2015). Flemming Mouritsen. Mindeord. Aarhus: Aarhus Stiftstidende 7. februar 2015.
- Mouritsen, Flemming (1972). *Et mønster i H.C. Andersens eventyr. Konferensforelæsnings*, upubliceret.
- Mouritsen, Flemming (1996). *Legekultur. Essays om børnekultur, leg og fortælling*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Ordbog over det danske Sprog*, opslagsord *anekdote*. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. Hentet 18.02. 2016 fra <http://ordnet.dk/ods/ordbog?query=anekdote>
- Piø, Iørn (red.) (1989). *Børnekultur i øjenhøjde: ni synspunkter fra Udvalget for dansk børnefolklore*. København: Foreningen Danmarks Folkeminder.
- Propp, Vladimir (1968). *Morphology of the Folktale*. Austin: University of Texas Press.
- Propp, Vladimir (1974). Eventyrets morfologi. I Grodal, Torben Krogh, P. Madsen, P. og V. Røder (red.). *Tekststrukturer. En indføring i tematisk og narratologisk tekstanalyse*. Kbh: Borgen.
- Richter, Dieter og Johannes Merkel. (1974). *Märchen, Phantasie und soziales Lernen*. Berlin: Basis-Verlag.
- Rodari, Gianni (1987). *Fantasiens grammatik*. København: Hans Reitzel.
- Sutton-Smith, Brian, J. Mechling, T. Johnson and F. R. McMahon (Ed.) (1995). *Children's Folklore. A Source Book*. New York and London: Garland Publishing, Inc.
- Wellek, René & Warren, Austin (1964). *Litteraturteori*. København: Munksgaard.

